



Opinto-ohjaajan työnkuvan ja ohjauksen kehittämisen tarkastelua Savon ammatti- ja aikuisopiston sosiaali- terveys- ja liikunta- alan Kuopion Sairaalakadun yksikössä

Holopainen Päivi

**Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2008**



**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Sukunimi, Etunimi HOLOPAINEN, Päivi	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 26	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus <input type="checkbox"/> Salainen _____ saakka	
Työn nimi Opinto-ohjaajan työnkuvan ja ohjauksen kehittämisen tarkastelua Savon ammatti- ja aikuisopiston sosiaali- terveys- ja liikunta-alan Kuopion Sairaalakadun yksikössä		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) Ryhänen Auli		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Kehittämishankkeen tarkoituksena oli tarkastella opinto-ohjaajan työnkuvaa ja ohjauksen kehittämistä Savon ammatti- ja aikuisopiston sosiaali- terveys- ja liikunta-alan Kuopion Sairaalakadun yksikössä. Menetelmänä käytettiin kokemusperäistä havainnointia ja sen reflektointia. Savon ammatti- ja aikuisopiston sosiaali- terveys- ja liikunta-alan Sairaalakadun yksikkö tarjoaa nuorisoasteen koulutusta ja aikuiskoulutusta sosiaali- ja terveysalan perustutkinnossa, lääkealan perustutkinnossa. Koulutuksia on tarjolla myös oppisopimuskoulutuksena ja työvoimakoulutuksena. Lisäksi järjestetään monipuolista ammatillista lisä- ja täydennyskoulutusta, ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin tähtäävää koulutusta. Kuntayhtymän toimintasäntö, pedagoginen strategia, opetussuunnitelman perusteet, yhteinen opinto-ohjaussuunnitelma ja toimialuekohtainen opinto-ohjaussuunnitelma määrittelevät puitteet Sairaalakadun yksikön opinto-ohjaukselle. Ohjaus perustuu holistiseen dialogiseen ohjausmalliin. Kehittämishankkeessa tarkastellaan opinto-ohjaajan työnkuvaa ja sen toteutumista suhteessa voimassaoleviin reunaehtoihin. Haasteena opinto-ohjaajien työssä oli suuri opiskelijamäärä, opiskelijoiden heterogeenisuus koulutustarjonnan monipuolisuus suhteessa opinto-ohjauksen resursseihin. Kehittämiskohteiksi nousivat ohjauksen yhteisen määrittelyn tarve työyhteisössä, yksikkökohtaisen ohjauksen työryhmän perustaminen, opinto-ohjaajien päätoimisuus, kuraattoripalveluiden saatavuuden lisääminen, ammatinohjaajien vakinaistaminen ja määrän lisääminen. Ohjauksen kehittäminen vaatii opinto-ohjaajien ja ryhmänohjaajien välisen yhteistyön vahvistamista. Opinto-ohjaajan työaikaresurssien riittävyys suhteessa opiskelijamäärään ja työn sisällöllisiin erityispiirteisiin mahdollistaisi työn painopisteen suuntaamisen ohjaukseen ja nivelvaiheisiin, ohjauksen koordinointiin ja kehittämiseen yksikössä. Kehittämisehdotuksia voidaan hyödyntää oppilaitoksen ohjausta ja opinto-ohjaajan työnkuvaa ja resursointia suunnitelmassa.		
Avainsanat ohjaus, opinto-ohjaus, ammatillinen koulutus, kehittäminen		

Author(s) HOLOPAINEN, Päivi	Type of Publication Development project report	
	Pages 26	Language Finnish
	Confidential <input type="checkbox"/> Until _____	
Title Examining Work Image and Work Development of a Student Counselor at Savo Vocational College, Social and Health Care and Physical Education in Kuopio		
Degree Programme (Vocational Teacher Education/Student Counsellor Education/Special Needs Teacher Education) Student Counsellors Education		
Tutor(s) Ryhänen Auli		
Assigned by		
Abstract The purpose of this Development project report was to regard the work description of a student counsellor and development of tutoring at Savo Vocational College, Social and Health Care and Physical Education in Kuopio, Sairaalakatu. The study method was experimental observation and reflection. Savo Vocational College, Social and Health Care and Physical Education, Kuopio, Sairaalakatu offers school-based and Adult Vocational Education in organising basic examinations in practical nursing and pharmaceuticals. Also Apprenticeship Training and Initial Vocational Qualifications are available. Various kinds of Competence-Based Education and Re-training are organised as well as Further Vocational Qualifications and Specialist Vocational Qualifications. The Policy Savo Consortium for Education, pedagogical strategy, basics of national core curricula and common and distinctive counseling plans make the frames for student counseling in Sairaalakatu. Student counseling is based on holistic dialogical counseling model. This Development project report describes work of a student counsellor and its realisation in existing circumstances. Great amount of students, heterogeneous students and variety of provided education challenges student counsellor's work and its limited resources. Main development points are: to give a common definition of student counseling in this work community, to set up a counseling team in each vocational study field, to hire fulltime student's counsellors, to increase the amount of student trustee services, to regularise and increase the amount of vocational mentors. To establish co-operation with tutor teachers of the students, to focus the student counsellor's work in counseling itself and various phases of a student's life. Especially the great need of resources for individual student counselling was emphasized. Sufficient resources are needed according to the amount of the students and specific features of this work. Network between student counselors and coordination and development of counselling are important factors in this work. These development suggestions can benefit student counseling in this school when planning work image and resources of a student counsellor.		
Keywords tutoring, student counselling, vocational education, development		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

JOHDANTO	2
1 OPINTO-OHJAUKSEN KÄSITE	4
1.1 Ohjaus	4
1.2 Opinto-ohjaus	6
2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITE JA MENETELMÄ	9
3 TULOKSET	10
3.1 Opinto-ohjausta määrittävät reunaehdot	10
3.2 Opinto-ohjaajan työnkuva Sairaalakadun yksikössä	11
3.2.1 Ohjaus ennen opintojen alkua	13
3.2.2 Ohjaus opintojen aikana	15
3.2.3 Ohjaus opintojen päättyessä	17
3.3 Opinto-ohjaajan työn haasteet ja erityispiirteet	18
3.4 Kehittämisehdotuksia	19
4 POHDINTA	22
LÄHTEET	25

JOHDANTO

Työskentelen Savon ammatti- ja aikuisopiston sosiaali- terveys- ja liikunta-alan Kuopion Sairaalakadun yksikössä, jossa olen toiminut vuodesta 2000 alkaen aluksi yhteiskuntatieteellisten ja sosiaalian alan ammatillisten aineiden lehtorin sijaisena ja vuodesta 2001 alkaen lehtorin virassa. Elokuusta 2004 alkaen 2/3 työstäni on muodostunut opinto-ohjaajan tehtävistä.

Savon ammatti- ja aikuisopisto kuuluu Savon koulutuskuntayhtymään, jolla on koulutusta kymmenellä paikkakunnalla. Opiskelijoita on yhteensä noin 8000 ja henkilökuntaa noin 1000. Kuntayhtymän yksiköissä on mahdollista kouluttautua yli 70 eri koulutusohjelmasta toisen asteen ammatteihin. Sosiaali- ja terveys- ja liikunta-alan koulutusta järjestetään Kuopion lisäksi Iisalmessa ja Varkaudessa.

Kuopion sosiaali- ja terveys- ja liikunta-alan yksikössä tarjotaan koulutusta peruskoulu- ja ylioppilaspohjaisissa sosiaali- ja terveysalan perustutkinnossa (lähihoitaja), lääkealan perustutkinnossa (koulutusohjelmoina farmanomi ja lääketeknikko) sekä kauneudenhoitoalan perustutkinnoissa (parturi-kampaaja, kosmetologi). Koulutusta on sekä nuorisostaan koulutuksena että aikuisten näyttötutkintoon valmistavana koulutuksena. Myös oppisopimuskoulutuksen tietopuolista koulutusta tarjotaan em. ammatteihin. Lisäksi yksikössä voi opiskella hierojan, perhepäivähoitajan, koulunkäyntiavustajan, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajan ja päihdetyön ammattitutkintoja sekä kipsimestarin, vanhustyön, psykiatrisen hoidon, puhevammaisten tulkin, koulunkäyntiavustajan ja hierojan erikoisammattitutkintoja. Näiden lisäksi tarjolla on myös sosiaali- ja terveysalalle ohjaavaa koulutusta, lähiavustajan ja kuntoutusavustajan koulutusta. Valikoimaa täydentävät lyhytkestoiset täydennys- ja lisäkoulutukset (esim. elämyspedagogiikka, lääkehoito).

Yksikössämme työskentelee noin 70 vakituista opettajaa ja toimitilamme sijaitsevat tällä hetkellä Sairaalakadulla Savonia ammattikorkeakoulun terveysalan omistamissa tiloissa lukuun ottamatta kauneudenhoitoalaa, joka toimii Presidentinkadulla. Yksikkömme toiminnot siirtyvät tammikuussa 2009 uusiin toimitiloihin Presidentinkadulle, jolloin toimimme fyysisesti samoissa tiloissa liiketalouden opiskelijoiden ja maahanmuuttajakoulutuksen kanssa.

Vuosien saatossa oppilaitoksemme on vaihtanut sekä nimeä että ylläpitäjää useamman kerran. Ohjaus on aina sisältynyt eri muodoissaan oppilaitoksen toimintaan, mutta ensimmäinen opinto-ohjaajan koulutuksen saanut lehtori on aloittanut työssään 1980-luvulla osana terveydenhuollon lehtorin työtä. Vuodesta 2000 alkaen opinto-ohjaajan tehtäviä on hoitanut kaksi lehtoria, edelleen opetustyön ohessa. 1.8.2008 yksikköön on perustettu ensimmäinen opinto-ohjaajan virka, jonka hoitamiseen edelleen kuuluu opetustyötä 1/3. Lisäksi toinen opinto-ohjaajan virka on mahdollisesti tulossa.

Opinto-ohjaajakoulutuksen kehittämishankkeen aiheen valinta nousi omasta työstäni ja ohjauksen tämänhetkisestä tilanteesta. Kehittämishankkeeni tavoitteena on selvittää opinto-ohjauksen nykytilannetta erityisesti opinto-ohjaajan työnkuvan osalta Savon ammatti- ja aikuisopiston sosiaali- terveys- ja liikunta-alan Kuopion Sairaalakadun yksikössä ja pohtia kehittämisehdotuksia työyhteisöni käyttöön nykyiseen toimintaan.

1 OPINTO-OHJAUKSEN KÄSITE

1.1 Ohjaus

Ohjausta on määritelty eri yhteyksissä monin tavoin. Määritelmät poikkeavat toisistaan riippuen mm. siitä, korostuuko ohjauksen määrittelyssä menetelmä, ohjaajan ja ohjattavan välinen vuorovaikutussuhde vai prosessi, johon ohjauksella pyritään vaikuttamaan. (Onnismaa 2007, 7.)

Suomen kielessä käytetään monnimerkityksellistä ohjaus-käsitettä, sillä monissa kielissä ” ohjausta” kuvataan useilla käsitteillä (Information, Advice, Guidance, Counselling). Nummenmaan mukaan ohjaus liitetään arkipuheessa moniin eri yhteyksiin ja ohjaukseen on ammatillisesti monta näkökulmaa. Ohjausta voidaan pitää institutionaalisenä toimintana ja ammattina, joka edellyttää koulutuksen kautta saavutettavaa pätevyyttä, asiantuntijuutta ja erityisosaamista. Mikäli halutaan tulkita laajemmin, ohjausta voidaan tarkastella toimintaympäristönä tai verkostona, joka muodostuu erilaisista ohjauksellisista interventioista, jotka edellyttävät yhteistyötä. Suppeimmassa ja alkuperäisimmässä merkityksessä ohjaus (counselling) määritellään yhdeksi ammatillisen keskustelun muodoksi, joka on useassa ammatissa työmenetelmä ja kuuluu osaamisvaatimuksiin. Muista ammatillisen keskustelun muodoista ohjaus eroaa keskustelun tavoitteiden sekä ohjaajan ja asiakkaan vuorovaikutussuhteen laadun ja keston perusteella. (Nummenmaa 2002, 58–59.)

Myös Lerkkanen on tarkastellut ohjauksen käsitteen määrittelyjä. Tältäkin pohjalta ohjauksen käsitteen määrittelyjä löytyy monipuolinen kirjo.

MÄÄRITTELIJÄ:	NÄKEMYS OHJAUKSESTA OHJAUS ON:
Peavy (1999)	Laaja-alainen elämän suunnittelun ja kulttuuristen polkujen rakentamisen menetelmä Työmenetelmä tai prosessi
Nummenmaa & Ruponen (1994)	Ammatillisen keskustelun muoto

McLeod (1998)	Oppiaine
Onnismaa (1998)	Professio
Pasanen (2000)	Henkilön arviointia
Voutilainen & Haapaniemi (2001)	Vuorovaikutussuhde

Ohjauksen käsitteen määrittelyssä on valittava näkökulma, josta ohjausta tarkastellaan, koska käsite on laaja. (Lerikkanen 2007, 46.)

Onnismaan (2003) mukaan ohjauksen yksiselitteinen ja tyhjentävä määrittely on vaikeaa. Samanlainen vaikeus koskee myös muita yhteiskunnallisia tai kasvatusalan tutkimuksen käsitteitä. Onnismaa tuo esille tässä yhteydessä Max Weberin käsitteen ”määrittely” sanan ”määrittelmä” sijaan. ”Määrittely” voidaan tulkita päättymättömäksi toiminnaksi ja määrittely ei jähmetä eikä esineellistä kuvattavaa asiaa kuten ”määrittelmä” kertakaikkisuudessaan tekee. (Onnismaa 2003, 7.)

Ohjauksen määrittely sen kautta, mitä se ei ole (negaatiot) on Onnismaan mukaan helpompaa kuin käsitteen määrittely. Hänen mukaansa ohjaus ei ole:

- yksittäinen ammattiala tai toimenkuva
- tieteenala
- terapiaa
- opetusta
- neuvojen antamista

Ohjausta ei myöskään voi normalisoida perinteisten instituutioiden perinteiseksi sektoroituneeksi toimintatavaksi eikä ohjausta tule myöskään mystifioida. (Onnismaa 2003, 9.)

Vehviläisen (2001) mukaan suomalaisen ohjauksen tausta liittyy amerikkalaiseen ja brittiläiseen counselling-perinteeseen. Alun perin counselling-käsite on saanut alkunsa ammatinvalintaan tarjotusta avusta. Sillä tarkoitetaan normaalien siirtymävaiheiden elämäntilanteiden ja ongelmien käsittelyä. Alusta asti ”counselling” on haluttu erottaa persoonallisuuden häiriöiden, sairauksien ja traumaattisten kokemusten käsittelystä ja psykoterapiasta. (Vehviläinen 2001, 14.)

British Association of Counsellors määrittelee ohjaus- ja neuvontatyön seuraavasti: ”Ohjaus- ja neuvontatyössä (Counselling) toimitaan silloin, kun henkilö, jolla on säännöllisesti tai tilapäisesti ohjaajan rooli, antaa tai sopii antavansa aikaa, huomiota tai kunnioitusta määräaikaaisesti asiakkaan roolissa olevalle henkilölle tai henkilöille. Ohjauksen tehtävänä on antaa asiakkaalle tilaisuus tutkia, keksiä ja selkiyttää tapoja elää voimavaraisemmin ja hyvinvoivemmin.” (Onnismaa, Pasanen & Spangar 2000, 7.)

Omassa työskentelyssäni opinto-ohjaajana toivoisin työn reunaehtojen mahdollistavan ajan, huomion ja kunnioituksen antamisen opiskelijalle. Ohjaussuhdetta voi hyvin verrata vaikkapa urheiluvalmennukseen. Valmennussuhde on urheilijalle tärkeä, mutta hänen on itse tehtävä varsinainen työ päämääränsä eteen. Opinto-ohjaajana en voi tehdä valintoja tai työskennellä opiskelijan puolesta, mutta uskon, että yhteistyömme voi tukea opiskelijaa työskentelemään eteenpäin ja saavuttamaan elämässään itselleen asettamansa saavutukset.

1.2 Opinto-ohjaus

Oppilaitosympäristössäkkin opinto-ohjaus ymmärretään joskus hyvin kapea-alaisesti ja siihen saatetaan liittää pelkästään yksittäisten toimijoiden työtä kuvaavia elementtejä. Opinto-ohjaus sisältää kuitenkin paljon laajempia ja moniulotteisempia toimintoja. Ohjaus-käsitteen syvempi määrittely ja sen ulottuvuuksien pohdinta on välttämätöntä, jotta opinto-ohjauksen käsitteen merkitys avautuisi.

”Opinto-ohjaus tukee opiskelijaa todellisuutensa ja tulevaisuutensa jäsentämisessä siten, että opiskelija kokee ohjausprosessin aikana voimaantumista” (Lerikkanen 2007).

Kasurisen mukaan opinto-ohjaus on opiskelijoille suunnattua tiedotus- ja neuvontapalvelua, jossa tavoitteena on saada yksilön ura- ja elämänsuunnittelupäätökset toteutumaan. Ohjauksessa tulee auttaa opiskelijaa huomioimaan myös yhteiskunnassa vallitsevat mahdollisuudet ja rajoitukset. (Kasurinen 2004, 40.)

Opinto-ohjaus sisältää monia elementtejä. Opinto-ohjauksen keskeiset alueet ovat oppimisen ja opiskelun ohjaus, persoonallisuuden kasvun ja kehityksen ohjaus sekä uravalinnan ohjaus. (Lerkkanen 2007.)

Se, mitä tällä hetkellä määrittelemme opinto-ohjaukseksi, on lähtenyt kehittymään suomalaiseseen koulujärjestelmään peruskoulun syntyvaiheissa. Koulunuudistus-toimikunta oli Komiteamietinnössä vuonna 1966 määritellyt opinto-ohjauksen tarpeellisuuden ja määritteli opinto-ohjaajan tehtävät seuraavasti: ”Ns. poikkeavien oppilaiden opintomenestyksen, aine- ja kurssivalintojen sekä muiden ongelmien selvittämiseksi ei riitä luokanopettajan aika, koulutus eivätkä muutkaan mahdollisuudet (...) jokaisessa peruskoulussa tulisi olla opinto-ohjaaja, joka on saanut asianmukaisen erikoiskoulutuksen. Hänen tehtäviinsä kuuluisi toimia oppilastarkkailun ja oppilaiden tuntemuksen, erilaisten yhteistyö- ja mielenterveysongelmien sekä ammatinvalinnanohjauksen asiantuntijana koulussa”. (Numminen ym. 2002, 35.) Peruskoulun opetussuunnitelmakomitea ehdotti vuonna 1970 opinto-ohjauksen sisällöksi opiskelutaidon kehittämistä, kasvatuksellista ohjausta ja ammatinvalinnan ohjausta. Työn sisältö määriteltiin kouluhallituksen yleiskirjeessä vuonna 1973 ja ensimmäiset opinto-ohjaajat aloittivat työnsä 1969. (Numminen ym. 2002, 35.)

Keskiasteen koulunuudistuksen aikana opinto-ohjaus tuli lukioon ja ammatilliseen koulutukseen. Tavoitteena oppilaanohjaukselle oli, että oppilaista tulisi kykeneviä käyttämään tarkoitustenmukaisesti opiskelumahdollisuuksia olosuhteista riippumatta. Myös oppilaiden persoonallisuuden kehitys, persoonallisuuden eheytyminen ja mielenterveyden edistäminen olivat tavoitteissa. (Numminen ym. 2002, 35.)

Koulutuslainsäädäntö on Suomen opinto-ohjauksen perusta. Eri koulumuotoja koskevissa laeissa ja asetuksissa sekä osittain valtioneuvoston päätöksissä, on säädetty opinto-ohjauksen järjestämisestä. Opetussuunnitelmien valtakunnalliset perusteet määrittelevät tarkemmat opinto-ohjauksen tavoitteet ja koulutuksen järjestäjä laatii koulukohtaisen opetussuunnitelman sen pohjalta. (Numminen ym. 2002, 42.)

Lain ammatillisesta koulutuksesta (L 630/1998) mukaan opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta (§ 29). Opinto-ohjausta tulee ammatillista koulutusta säätelevän asetuksen mukaan (A 811/1998) sisältyä

opetussuunnitelmiin muiden opintojen ohella. Opinto-ohjauksesta määritellään opetussuunnitelmassa (§ 2 ja 4).

Ammatillisissa oppilaitoksissa opinto-ohjaus on toteutettava siten, että opiskelija saa riittävästi tietoa koulutuksestaan jo ennen sen aloittamista ja koulutuksen aikana. Opiskelijan tulee saada myös tietoa ja kokemusta työelämästä, yrittäjyydestä ja ammasteista. Lisäksi opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tutustua ja saada myös kansainvälisiä kontakteja opiskeluun ja työhön liittyen. Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus saada tukea opiskeluunsa ja elämäänsä liittyvissä ongelmissa. (Numminen, Heino, Joronen-Vallin ym. 2005, 7.)

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2003 -2008 käsittelee myös opinto-ohjauksen kehittämistä. Sen mukaan kaikilla koulutuksen tasoilla halutaan turvata tuki- ja ohjauspalveluiden tasa-arvoinen riittävyys ja toimivuus, koska opintojen ohjaus on nähty keinona tutkinnon suorittamisen tukemiseen. (Lerikkanen 2005, 9.) Suunnitelma nostaa esille myös aikuisopiskelijoiden ohjauksen ja neuvonnan sekä tuo oppilaitosten ohjauksen rinnalle työvoimahallinnon tarjoamat palvelut. (Lerikkanen 2005, 9).

Suomalaista opinto-ohjausjärjestelmää on pidetty kansainvälisissä arvioinneissa hyvin toimivana. Koska opinto-ohjaus on integroitu oppilaitosten toimintaan hyvin, kaikki opiskelijat kuuluvat sen piiriin ja saavat ohjausta. Suomalaisten arviointien mukaan ohjauksen tilanne ei kuitenkaan ole kansainvälisen maineensa veroinen. Puutteena on mainittu riittävän tuen saaminen opintoihin ja kehitykseen. Koska henkilökohtaisen ohjauksen saamisessa on puutteita, ammatillisten opintojen alkuvaiheessa olevat ovat epävarmoja alanvalinnastaan, opintojen ohjaus kaikkien tehtävänä ei välttämättä toteudu ja opintojen seuranta on puutteellista. usein myös opiskelijoiden jatkosuunnitelmat ovat selkiytymättömiä. (Numminen ym. 2005, 7.)

Helakorpi ja Helander käsittelevät artikkelissaan ”Ammatillisen opinto-ohjaajan asiantuntijuus” koulun toimintaympäristön muutosta ja siitä heijastuvia haasteita opinto-ohjaukselle. Ammatillisen opinto-ohjaajan asiantuntijuus jakaantuu heidän näkemyksensä mukaan neljään alueeseen. *Ohjauspedagogiseen osaamiseen* liittyvät ohjauspedagogiset ja ohjaukselliset taidot sekä ohjausjärjestelmän ja ohjauksen hallinta. *Kehittämisosaamiseen* puolestaan kuuluvat oman osaamisen kehittäminen ja

ammattikasvatuksen ja ohjaustoiminnan kehittäminen. *Substanssiosaamiseen* liittyvät sekä ammatillinen taitotieto että yhteiskunta- ja työelämäosaaminen. Neljäntenä asiantuntijuusalueena Helakorpi ja Helander näkevät *työyhteisöosaamisen*, johon liittyvät tiimityö- ja verkosto-osaaminen sekä talous ja hallinto-osaaminen. (Helakorpi & Helander 2008.) Opinto-ohjaus on yhteiskunnan muuttuessa kehittynyt ja sen vaatima asiantuntijuus saanut monenlaisia uusia ulottuvuuksia.

Suomen opinto-ohjaajat ry. on vahvistanut 2.2.002 Opinto-ohjaajan työn eettiset ohjeet. Ohjeissa määritellään ohjauksen tavoitteeksi tukea oppilasta ja opiskelijaa koulutukseen, opiskeluun ja tulevaisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Perusperiaatteet ohjauksessa ovat ihmisarvon kunnioittaminen, hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistäminen. Keskeinen ohjauksen väline on opinto-ohjaajan persoona. Ohjaustyön perustana on omien ammatillisten ja yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävien arvojen tiedostaminen ja niiden mukaan toimiminen. Opinto-ohjaajan eettiset periaatteet ovat: itsemääräämisoikeus, luottamuksellisuus, totuudellisuus, riippumattomuus ja ammattitaidon kehittäminen. (Sopo ry.)

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITE JA MENETELMÄ

Kehittämishankkeeni tavoitteena on tarkastella Savon ammatti- ja aikuisopiston sosiaali- ja terveystalouden Sairaalakadun yksikön opinto-ohjauksen toteutumista opinto-ohjaajan näkökulmasta ja sen pohjalta pohtia konkreettisia kehittämisehdotuksia yksikön nykyisiin käytäntöihin. Menetelmänä kehittämishankkeessani käytän omaa kokemusperäistä havainnointia ja sen reflektointia.

Olen työskennellyt työyhteisössä vuodesta 2000 alkaen opettajana ja käyttänyt työajastani elokuusta 2004 alkaen 2/3 opinto-ohjaukseen. Holistiseen ohjausmalliin perustuvan ohjauksen toteuttaminen yhteistyökumppanina ja toimimalla ryhmänohjaajana, opettajana, työssäoppimisen ohjaajana ja opinto-ohjaajana ovat kaikki kuuluneet oman työni sisältöihin osittain samanaikaisesti ja eri vaiheissa. Työssäni on ollut tilaisuus havainnoida opinto-ohjaajan työn sisältöä, ohjauksen työnjaon toteutumista ja resurssien määrää, työajan toteutumista ohjauspalveluiden saatavuutta, opinto-ohjaussuunnitelmien toimivuutta, työnjakoa ja työajan toteutumista sekä palkkausta suhteessa työn vaativuuteen. Tässä

kehittämishankkeessani keskityn refleктоimaan kokemukseni pohjalta erityisesti kehittämisehdotuksia opinto-ohjaajan työn sisältöön. Näkökulma työhön on hyvin henkilökohtainen, mutta olen aihetta työstäessäni keskustellut ohjauksen kysymyksistä työyhteisössäni useiden opettajien ja opinto-ohjauksessa työskennelleiden kollegoideni kanssa.

3 TULOKSET

3.1 Opinto-ohjausta määrittävät reunaehdot

Kuntayhtymän toimintasääntö, pedagoginen strategia, ja opetussuunnitelman perusteet asettavat omat raaminsa ohjaussuunnitelmille. Pedagoginen strategia (2005) perustuu kuntayhtymän arvoihin, missioon ja visioon ja täydentää OPM:n opetuksen kehittämissuunnitelmaa. Ohjaukselliset näkökohdat näkyvät pedagogisessa strategiassa, sillä siinä määritellään keskeisiksi pedagogisiksi lähtökohdiksi ja kehittämisen kohteiksi oppijakeskeisyys opetuksessa ja oppimisessa, opetusmenetelmien ja oppimisympäristöjen sekä oppimisen ja kasvamisen tuen ja ohjauksen kehittäminen ja koulutuksen lähentäminen ympäröivään maailmaan, erityisesti työelämään.

Savon ammatti- ja aikuisopistoa koskeva opinto-ohjaussuunnitelma on päivitetty toukokuussa 2007. Lisäksi Sosiaali- ja terveystieteiden, lääketieteiden ja kauneudenhoitoalalla on laadittu kesäkuussa 2007 päivitetty toimialuekohtainen ohjaussuunnitelma. Nämä suunnitelmat määrittävät tarkemmin opinto-ohjauksen puitteita..

Ohjauksen lähtökohdaksi on oppilaitoksen yhteisessä opetussuunnitelmassa määritelty jokaisen opiskelijan mahdollisuus yksilölliseen opiskelupolkuun.

Ohjaussuunnitelmista löytyvät opinto-ohjausta koskevat säädökset, keskeiset periaatteet, ohjauksen vastuualueiden määrittely sekä tavoitteet kaikkiin eri vaiheisiin (ennen opintojen alkua, opintojen aikana eri vaiheissa ja päättyessä). Yhteisessä ohjaussuunnitelmassa määritellään myös ohjauksen yhteistyö ja verkostot, opinto-oppaat, hankkeet, ohjauksen henkilöstökoulutus ja resurssointi sekä ohjauksen toimivuuden seuranta ja arviointi. Toimialuekohtainen ohjaussuunnitelma on

luonnollisesti opiston yhteistä ohjaussuunnitelmaa yksityiskohtaisempi, koska eri yksiköiden toimintatavat poikkeavat toisistaan.

Ohjaus perustuu holistiseen ohjausotteeseen perustuvaan dialogiseen ohjausmalliin, jonka mukaan eri toimijat sijoittuvat opiskelijan ohjauksessa kolmeen ohjauskehään: ensisijaiseen (opettaja, ryhmänohjaaja, alaikäisen huoltajat), toissijaiseen koulun sisäiset asiantuntijat ja kolmannella kehällä koulun ulkopuolisiin asiantuntijoihin, joiden kanssa toimitaan verkostoissa. Holistisen ohjausmallin mukaan ohjaus on kaikkien yhteinen tehtävä.

Savon ammatti- ja aikuisopiston eri yksiköissä on yhteisen opinto-ohjaussuunnitelman pohjalta laadittu toimialuekohtaiset suunnitelmat ja yksikkökohtaisesti määritelty opinto-ohjaajan tehtävien hoitaminen. Päätoimisia opinto-ohjaajan virkoja on neljä, joiden lisäksi opinto-ohjaajina toimii lehtori tms. virassa olevia opettajia, joiden työaikasiunnetelmiin on määritelty opinto-ohjaus. Opinto-ohjaajan tehtäviä hoitaa 21 henkilöä ja ohjausta tekevien henkilöiden työnkuva ja palkkaus poikkeavat toisistaan yksikkökohtaisesti.

Savon ammatti- ja aikuisopiston yhteinen opinto-ohjauksen työryhmä, jossa jäsenenä on eri yksiköiden opinto-ohjaajien edustajat sekä johtava rehtori, kokoontuu 6 kertaa lukuvuodessa. .

3.2 Opinto-ohjaajan työnkuva Sairaalakadun yksikössä

Opinto-ohjaajan vastualueet ohjauksessa on määritelty Savon ammatti- ja aikuisopiston opinto-ohjauksen suunnitelmassa seuraavasti:

Opinto-ohjaaja

- vastaa ohjauksen suunnittelusta ja kehittämisestä koulutuspäällikön ja muun henkilöstön kanssa
- ohjaa ryhmänohjaajaa henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien teossa
- hyväksilukee aiempaa osaamista muita tahoja konsultoiden
- osallistuu erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaukseen ja heidän oppimistaan tukevan tukiverkoston luomiseen
- tekee yhteistyötä huoltajien kanssa

- valmistelevat opiskelijahuoltoryhmän kokoukset yhdessä koulutuspäälliköiden kanssa
- laatii HOPS:n yksilöllistä opintopolkua etenevien kanssa ja seuraa niiden toteutumiset yhdessä ryhmänohjaajien kanssa
- ohjaa valmistuvia opiskelijoita jatko-opintoihin ja työelämään
- ohjaa eroavia opiskelijoita kartoittamalla jatko-ohjauksen tarvetta ja ohjaamalla opiskelijat tarvittavien palveluiden piiriin
- osallistuu markkinastrategian suunnitteluun
- organisoi ja vastaa opiskelijarekrytoinnin toteutuksesta yhdessä muiden opettajien ja tutor-opiskelijoiden kanssa
- organisoi ja ohjaa tutor-toimintaa
- järjestää tutoreiden koulutuksen
- tekee verkostotyötä sosiaali- ja terveystoimen, työvoimatoimiston ja muiden tahojen kanssa
- tekee alueellista yhteistyötä toisen asteen opinto-ohjaajien, peruskoulun, lukion ja amk:n opinto-ohjaajien kanssa
- osallistuu ohjaussuunnitelman, opiskelijaoppaan ja opinto-oppaan laatimiseen ja päivitykseen
- ohjaa opiskelijoita lukio-opintojen ja muiden oppilaitosten/yksiköiden kurssivalinnoissa

Tarkastelen tässä ”auki purkaen” opinto-ohjaussuunnitelman pohjalta muotoutuvaa omaa työnkuvaani. Vastaan opinto-ohjaajan työstä Sairaalakadun yksikössä yhdessä toisen opinto-ohjaajan kanssa lähihoitajakoulutuksen ja lääkealan koulutuksen osalta. Kauneudenhoitoalan opinto-ohjauksesta vastaa Presidentinkadun yksikössä toimiva opinto-ohjaaja, sillä kauneudenhoitoala liitettiin omaan yksikköömme kuntayhtymän perustamisen yhteydessä ja työskentely samoissa tiloissa toimivana on tarkoituksenmukaisinta edelleen.

Sairaalakadun yksikössä opiskelijaryhmät on jaettu kahden opinto-ohjaajan tehtäviä hoitavan kesken puoliksi. Kummallakin on siis yli 400 opiskelijaa ja vuosittain noin 24 eri ryhmää., joiden ryhmäkohtaisesta ja yksilöohjauksesta opinto-ohjauksen vastuualueelle kuuluvasta ohjauksesta vastaa. Opinto-ohjaajalle kuuluu myös osaamisen tunnustamiset ja hyväksilukemiset näille omille ryhmilleen sekä

kaksoistutkintoa opiskelevien (lähihoitaja + lukio) ohjaus, tutortoiminnan ohjaus, maahanmuuttajien ja urheilijoiden ohjaus sekä ryhmänvanhintojen toiminta.

Opinto-ohjaajan työhön liittyy osallistuminen lukuisiin yksikkökohtaisiin kokouksiin ja palavereihin. Lisäksi kokoukset kuuluvat olennaisena osana verkostotyöhön kuntayhtymän eri toimijoiden kanssa.

Opinto-ohjaukseen kuuluvaa työresurssia on kokonaistyöajasta 2/3, jonka lisäksi työaikaan lasketaan oppituntimuotoiset ryhmäohjaustunnit. Opinto-ohjauksen lisäksi molemmilla on muuta työtä, joka sisältää mm. opetusta omilla aloillamme työssäoppimisen ohjausta ja näyttöjen arviointia (sisältäen erityisesti HOPS ja HOJKS-opiskelijoiden ohjausta).

3.2.1 Ohjaus ennen opintojen alkua

Tavoitteena on, että potentiaaliset hakijat sekä koulutukseen ohjaavat tahot (yläkoulujen opinto-ohjaajat, vanhemmat, työvoimahallinnon ja vakuutusyhtiöiden edustajat ym.) saavat tietoa koulutustarjonnasta sekä mahdollisuuksista, hakeutumisen edellytyksistä ja alalla opiskelusta. Hakeutumisvaiheessa on tavoitteena myös antaa hakijoille tietoa koulutuksen sisällöstä ja tavoitteista siten, että he voivat arvioida omaa sen hetkistä osaamistaan suhteessa koulutukseen (mm. tutkinnon henkilökohtaistamisen vuoksi). Luonnollisesti tavoitteena on saada vapaille opiskelupaikoille opiskelijat, jotka opiskelevat tutkinnon valmiiksi ja siirtyvät edelleen työelämään tai jatko-opintoihin.

Edellä mainittujen tavoitteiden täyttäminen edellyttää ohjauksen panostusta markkinointiin. Markkinointi on yhteistyötä koko ammatti- ja aikuisopiston markkinoinnista vastaavan markkinointitiimin, rehtorin, koulutuspäälliköiden ym. työyhteisön toimijoiden kanssa, jossa osavastuut on määritelty toimialakohtaisessa ohjaussuunnitelmassa. Opinto-ohjaajan työhön liittyvät mm. alkamassa olevien koulutusten seuraaminen, alakohtaisten esitteiden suunnittelu yhdessä markkinoinnin yhteyshenkilön kanssa, markkinointityöryhmään osallistuminen, koulutusten esittely ja sen organisoinnit alakohtaisesti erilaisille koulutusmessuille (esim. Kuopion alueella BESTEP-messut, Siilinjärven, Juankosken ja Varkauden messut, jotka on suunnattu koko päättöluokkien ikäluokalle ja muille kiinnostuneille), erilaiset

koulutuksen esittelyt (mm. työvoimatoimistossa erilaisille kohderyhmille, vierileville ryhmille, avoimet ovet), yhteistyö ammattijärjestöjen kanssa ja tiedottaminen heille alkavista koulutuksista ja muutoksista..

Hakeutumisvaiheessa ohjaukseen liittyy puhelin- sähköposti ja henkilökohtaista neuvontaa koulutuksista kiinnostuneille. Erilaisia tutustumiskäyntejä ja -jaksoja räätälöidään yksilöllisesti koulutuksesta kiinnostuneille. Henkilökohtaiset yhteydenotot opintojen suunnittelun merkeissä ovat lisääntyneet viime vuosina huomattavasti. Ennen koulutusten alkua käydään ohjauskeskusteluja henkilökohtaisesta opiskelusuunnitelmasta ja sen toteutumisesta ja toteutetaan infotilaisuuksia. Myös HOJKS-työskentely voidaan käynnistää jo opiskelijavalinnan varmistuttua.

Opiskelijavalinnan aikataulu valmistellaan yhteistyössä rehtorin kanssa. Ammatillisiin perustutkintoihin on haku aika kahdesti vuodessa ja uudet ryhmät aloittavat tammi- ja elokuussa. Tämän lisäksi alkaa erilaisina aikoina myös työvoimahallinnon ryhmiä ja oppisopimusryhmiä, joten yhteistyötä tehdään myös oppisopimuskeskuksen ja työvoimahallinnon kanssa.

Sosiaali- ja terveystieteille sekä lääkealalle hakeutuvien valintaprosessiin kuuluu soveltuvuuskoe, jonka toteutuksen valmistelussa teemme yhteistyötä Suomen Psykologikeskuksen kanssa. Opinto-ohjaajat hoitavat yhdessä opintotoimiston kanssa soveltuvuuskokeeseen liittyvät käytännön järjestelyt ja haastattelevat kokeiden yhteydessä kaikki joustavat hakijat sekä maahanmuuttajahakijat sekä osallistuvat oppilaitoksen edustajina soveltuvuuskokeen yhteenvetotilaisuuksiin. Kevään haun soveltuvuuskokeet ovat yleensä 5 päivän mittaiset ja syksyllä hakijamäärästä riippuen 2-3 päivää kestävä. Päivät venähtävät etenkin kevään soveltuvuuskoepäivinä 12–14 tuntiseksi. Opiskelijavalintojen yhteydessä opinto-ohjaajien työhön kuuluu paljon yhteistyötä toimistosuhteiden kanssa mm. kutsukirjeiden laatimista ja päivitystä, osallistujalistojen päivitystä ym. Valintavaiheen jälkeen ohjausta tarvitaan vielä varasijoilta tulevien, varasijalta pääsyä odottavien ja jälkihakijoiden kanssa. Oma lukunsa ovat soveltuvuuskokeissa hylättyjen tai muutoin ilman opiskelupaikkaa jääneiden jälkiohjaus.

3.2.2 Ohjaus opintojen aikana

Tavoitteena opintojen aikana tapahtuvassa ohjauksessa on perehdyttää opiskelija ammatilliseen opiskeluun, oppimisympäristöön ja toimintakulttuuriin. Opintojen alkuvaiheessa opiskelijat laativat HENSU:n ja/tai HOPS:n. Tavoitteena on sitouttaa opiskelijat opintoihin ja toimimaan vastuullisina ja itseohjautuvina ryhmän jäseninä. Myös yhteistyötä alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa käynnistetään. Mikäli opiskelija tarvitsee erityistä tukea, käynnistetään tukitoimet ja mahdollinen HOJKS laaditaan. Vastuu jakautuu em. tavoitteiden osalta opinto-ohjaajan, ryhmänohjaajien, tutoreiden, tukipalveluiden ja opiskelijakunnan edustajien kesken.

Opintojen alkuvaiheessa opinto-ohjaajat organisoivat opiskelijoille ryhmätutorien opastuksen ja kierrätyksen tiloissa sekä tutustumisen tukipalvelujen toimijoihin (kuraattori, terveydenhoitaja, opintosihteri ym.). Ennen lukukauden alkua päivitetään opiskelijan oppaat tai -kalenterit sekä ryhmänohjaajan oppaat. Aloittavien uusien ryhmien ohjaustunnit pidetään lukukauden alussa (2 tuntia heti opintojen kahden ensimmäisen viikon aikana ja 2 tuntia samassa periodissa myöhemmin). Tuntien tavoitteena on tutustua aloittaviin ryhmiin, kertoa tukipalveluista ja erityisesti opinto-ohjauksesta, antaa tietoa hyväksilukemisesta ym. alkuvaiheessa ajankohtaisista asioista. Päävastuu ryhmäkohtaisesta ohjauksesta on ryhmänohjaajilla, joille on resursoitu ryhmänohjauksesta 80 tuntia/lukuvuosi + HOPS-keskusteluista erikseen). Opiskelijoilla on mahdollisuus varata opinto-ohjaajalta henkilökohtaisia ohjausaikoja,

Opinto-ohjaajan työhön kuuluu olennaisena osana keskeytyksestä palaavien, siirto-opiskelijoiden, yksityisopiskelijoiden ja ”pudokkaiden” ohjaus ja laadimme jokaiselle yksilöllisen opiskelusuunnitelman yhdessä opiskelijan kanssa. Opetussuunnitelmien ja arviointisuunnitelmien sisältöjen tunteminen ja jatkuvassa muutoksessa ajan hermoilla pysyminen on välttämätöntä yksilöllisten hopsien laadinnassa. Usein suunnitelman laatiminen on aikaavievää räätälin työtä etenkin, mikäli opetussuunnitelma on esim. keskeytyksessä ollessa muuttunut tai osasuorituksien kirjaaminen opintorekisteriin ei ole ajan tasalla.

Yhä enenevässä määrin ohjausta tarvitsevat ns. ”HOPS-opiskelijat”, jotka etenevät omaan tahtiin saattavat opiskella useamman ryhmän mukana, joten tällöin heillä ei opinto-ohjaajan lisäksi ole varsinaista ryhmänohjaajaa. Näissä tapauksissa opinto-

ohjaajan työhön kuuluu opiskelusuunnitelman laatimisen lisäksi henkilökohtainen ohjaus opintojen etenemisen ajan, arviointien kokoaminen, työssäoppimisjaksojen yksilöllinen suunnittelu ja yhteistyö varauksissa työssäoppimisen koordinaattorin kanssa. HOPS-opiskelijoiden ohjaukseen on elokuusta 2008 alkaen saatu lisävoimia, sillä yksikössä on aloittanut tällöin ensimmäinen ammatillinen ohjaaja. Työhön on palkattu lähihoitaja, jolta opiskelijat yksilöllisesti saavat tukea ja ohjausta tehtävien tekemisessä. Ammatillisen ohjaajan työskentely on tervetullut lisä opiskelijoiden tarvitsemaan ohjaukseen.

Opinto-ohjaaja tekee tiivistä yhteistyötä HOJKS-asioissa erityisopetuksesta vastaavan opettajan ja ryhmänohjaajien kanssa. Syksystä 2007 saakka HOJKS:n laadinnan vastuu on ryhmänohjaajilla ja opinto-ohjaaja osallistuu edelleen useissa tapauksissa HOJKS-palaveriin, tekee aloitteita HOJKS:n laadinnasta ja on yhteistyössä tarpeellisiin tahoihin. Yksilöllisesti etenevien HOPS-opiskelijoiden HOJKS:n laadinnasta ja päivityksestä vastaa opinto-ohjaaja.

Oppilaitoksella järjestetään kerran lukuvuodessa huoltajien ilta, johon kutustaan kaikkien aloittaneiden ryhmien alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden huoltajat henkilökohtaisesti kirjeitse. Opinto-ohjaajan yhteistyö huoltajien kanssa jatkuu tarvittaessa läpi opintojen mm. henkilökohtaisissa tapaamisissa, HOJKS-palaverissa, opiskelijahuoltoryhmän kokouksissa tai puhelimitse.

Opiskelijat käyvät lukukausien alussa HOPS-keskustelut ryhmänohjaajan kanssa ja täyttävät HOPS-lomakkeet. HOPS:n hyväksyminen on delegoitu koulutuspäälliköiltä opinto-ohjaajille. Ryhmänohjaajat ohjaavat opinto-ohjaajille opiskelijat, joiden opinnot eivät etene ryhmän ohjelman mukaisesti tai joilla on paljon poissaoloja tai opiskelija herättää muulla tavoin huolta. Opinto-ohjaajan yhteistyökumppanina on usein kuraattori, terveydenhoitaja tai opiskelijahuoltoryhmä. Opiskelijahuoltoryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa ja tarvittaessa kiireellisessä asiassa näiden lisäksi. Alaikäisten opiskelijoiden kyseessä ollessa opiskelijahuoltoryhmään kutsutaan aina myös huoltajan.

Opintojen hyväksilukeminen ja aikaisemman osaamisen tunnustaminen on delegoitu koulutuspäälliköiltä opinto-ohjaajille. Rehtori on vahvistanut hyväksilukuohjeet, mutta usein ilmenee uudenlaisia koulutuksia ja sisältöjä, joita ei ole huomioitu

ohjeissa, joten hyväksilukemisen linjaus vaatii perehtymistä opintojen sisältöihin. Opetussuunnitelmien, arviointisuunnitelmien ja opintojaksojen sisältöjen tuntemus ja mahdollisiin muutoksiin perehtyminen vaatii opinto-ohjaajilta jatkuvaa seuranta ja omien tietojen päivitystä.

3.2.3 Ohjaus opintojen päättyessä

Mikäli opiskelija aikoo keskeyttää opintonsa, erota tai tarvitsee jatkoaikaa tutkintonsa suorittamiseen, opinto-ohjaajan tehtävänä on keskustella tilanteesta ja mahdollisista eri vaihtoehdoista sekä avustaa opiskelijaa tarvittaessa hakemuksen tekemisessä.

Opintojen päättövaiheessa opiskelijoille järjestetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa (työvoimahallinto, ammattijärjestöt, mahdolliset työnantajien edustajat) infoviikko eri tahojen tarjonnasta valmistumisvaiheessa. Opiskelijoille järjestetään koululla lisäksi jatkokoulutusinfo toisen asteen ammatillisen koulutuksen jälkeisistä opiskelumahdollisuuksista. Opintojen päättövaiheessa opiskelijat käyttävät myös paljon henkilökohtaisen opinto-ohjauksen aikoja. Tällöin opinto-ohjaajalla tulee olla ajan tasalla olevat tiedot hakuajoista, pisteytyksistä, koulutustarjonnasta eri kouluasteilla. Opinto-ohjaajat informoivat opiskelijoita myös avoimista työpaikoista.

Kuntayhtymässä on organisoitu keskitetysti opiskelijakyselyt, jotka toteutetaan systemaattisesti opintojen aloitus-, keski- ja päättövaiheessa, näiden tuloksi pyritään hyödyntämään mm. markkinoinnissa ja oppilaitoksen toiminnan kehittämisessä. Opiskelijakyselyiden tulosten seuraaminen antaa opinto-ohjaajille muiden toimijoiden ohessa tietoa opiskelijoiden opintojen vaiheiden toteutumisesta.

Opinto-ohjaajan työssä työskennellään samanaikaisesti hyvin monenlaisissa vaiheissa olevien opiskelijoiden ja potentiaalisten hakijoiden ja heidän verkostojensa kanssa. Jokaisella on luonnollisesti oikeus odottaa laadukasta, asiantuntevaa, kiireetöntä ja kohtuullisessa ajassa saatavaa palvelua. Usein opiskelijoiden kanssa työskennellään hyvin tiiviisti. Esimerkiksi opiskelijat, joiden opiskeluaika on mutkikas ja opinnot saattavat välillä keskeytyä ja usein vaativat jatkoaikaa, tarvitsevat koko opiskelunsa ajan valtaisan määrän henkilökohtaista ohjausta.

3.3 Opinto-ohjaajan työn haasteet ja erityispiirteet

Opiskelijamäärä, opiskelijoiden heterogeenisuus, koulutustarjonnan määrä ja ohjauksen resurssit asettavat ohjaukselle omat haasteensa. Syyslukukaudella 2008 oppilaitoksen kirjoilla oli yhteensä normirahoitteista 612 perustutkinto-opiskelijaa sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnossa ja lääkealan perustutkinnossa. Lisäksi työvoimakoulutuksessa on 135 opiskelijaa ja oppisopimuskoulutuksen tietopuolisessa koulutuksessa 85 opiskelijaa. 832 opiskelijan lisäksi yksikössä on opiskelijoita lisäksi ammattitutkinnoissa ja erikoisammattitutkinnoissa sekä lyhytkestoisissa koulutuksissa. Viimeksi mainittujen osalta päävastuu ohjauksesta on ryhmänsä osalta ryhmän vastuukouluttajilla.

Oppilaitoksessamme toteutetaan myös yhdessä Pohjois-Savon urheiluakatemian kanssa urheilijoiden ammatillista koulutusta. Opiskelunsa aloittaa vuosittain myös muutama maahanmuuttaja.

Opiskelijoiden ikä vaihtelee 16–60 välillä, joten opiskelijoiden elämäntilanteet tuovat ohjaustarvetta mitä moninaisimmissa tilanteissa. Koulutustarjonnan monipuolisuus (11 eri koulutusohjelmaa, oppisopimuskoulutus, työvoimahallinnon koulutus, ammattitutkinnot, erikoisammattitutkinnot, ammatillinen lisäkoulutus) puolestaan vaativat sisällöllistä perehtymistä koulutuksiin.

Koska opinto-ohjaajan tehtäviä hoitaa yksikössä tällä hetkellä kaksi henkilöä, molemmilla on käytännössä yli 400 opiskelijaa. Molempien työskentely tapahtuu kokonaistyöajassa, jossa 2/3 on opinto-ohjausta ja 1/3 opetusta. SOPO ry:n suositus on 250 opiskelijaa/päätoiminen opinto-ohjaaja.

Työskentely vaatii toimimista laajoissa yhteistyöverkostoissa, joka kattaa oman yksikön lisäksi kuntayhtymän eri tahot seutukunnan yläkoulut, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyökumppanit.

3.4 Kehittämisehdotuksia

Keskustelua ohjauksesta ja yksikkökohtaisen ohjauksen työryhmän perustaminen

Mielestäni työyhteisössäni on tarvetta laajempaan ohjauksesta käytävään keskusteluun ja ohjauksen määrittelyyn. Ohjaukselliset näkökohdat jäävät usein huomioimatta tai taka-alalle oppilaitoksen arjen toiminnassa. Ohjauksen työnjaon ja resurssien uudelleenarviointiin ja päivitykseen on arjen tilanteista nousevaa tarvetta. Tätä varten olisi tarpeellista perustaa toimialuekohtainen ohjauksen työryhmä, johon kuuluisivat opinto-ohjaajien lisäksi ainakin ryhmänohjaajien edustajat, erityisopetuksesta vastaava opettaja sekä koulutuspäällikkö tai rehtori. Ohjauksen työryhmä kokoontuisi säännöllisesti vähintään kaksi kertaa lukukaudessa. Tehtävänä olisi toimia ”ohjauksen työrukkasena”, opinto-ohjaajien ja ryhmänohjaajien taustatukena ja mm. päivittää toimialueen ohjaussuunnitelma, ottaa kantaa ajankohtaisiin ohjaukseen liittyviin ratkaisuihin oppilaitoksessa. Työryhmää voisi tarvittaessa asiasta riippuen laajentaa myös muilla jäsenillä. Työryhmän kokoonpano vaihtuisi parin vuoden välein määrääjain.

Opinto-ohjaajien päätoimisuus ohjaukseen

Opinto-ohjaajien ohjaustyöhön varattu resurssi on alimitoitettu tämänhetkiseen opiskelijamäärään, työn kuormittavuuteen ja työn sisältöön nähden. Opiskelijoilla on lisääntyvässä määrin monimutkaisia elämäntilanteita ja vaikeita elämänhallinnan ongelmia, joissa tarvitaan välitöntä ohjausta, kiireetöntä ohjausaikaa ja paljon yhteistyötä eri auttamisverkostojen kanssa. Voimassa oleva opinto-ohjaajien ohjauksen resurssi ei riitä kattamaan henkilökohtaiseen ohjaukseen käytettävää aikaa. Monissa tilanteissa etenkin HOJKS-opiskelijat, vaikeissa elämäntilanteissa olevat opiskelijat ja maahanmuuttajat tarvitsevat ohjausta tilanteissa, joissa olisi heidän kannaltaan kohtuutonta tarjota parin viikon päähän sijoittuvaa ohjausaikaa.

Yli 800 eri-ikäisen opiskelijan ohjaaminen vaatisi suositusten mukaan kolmen päätoimisen opinto-ohjaajan työpanoksen. Mikäli opiskelijamäärää ohjaa kaksi opinto-ohjaaja, olisi varsin kohtuullista, että opinto-ohjaajien työaika ohjaukseen liittyvissä tehtävissä olisi päätoimista.

Kuraattoripalveluiden ja ammatinohjaajien määrän lisääminen

Yksikössämme on tarjolla kuraattorin palveluita vain kolmena päivänä viikossa, joten osa henkilökohtaisista ohjausajoista menee tilanteiden hoitamiseen, jotka kuraattoripalveluiden saatavilla ollessa ohjautuisivat tai voitaisiin ohjata kuraattorille. Kuraattoripalveluiden resurssien lisääminen sekä ammatinohjaajan palveluiden laajentaminen tasoittaisivat kuormitusta ja antaisivat mahdollisuuden keskittyä lähinnä opinto-ohjaajan vastuualueelle liittyviin työtehtäviin. Yhteistyön vahvistaminen kaikkien opiskelijahuollon tehtävissä toimivien kanssa on myös tarpeen.

Opinto-ohjaajien työnohjaus kuntoon

Opinto-ohjaajilla tulisi olla mahdollisuus jatkuvaan joko henkilökohtaisen tai yhdessä työparin kanssa saatavaan työnohjaukseen. Työnohjausta opinto-ohjaajille on ollut saatavana viimeksi 2000-luvun alussa.

Yhteistyön vahvistaminen ryhmänohjaajien kanssa

Ohjauksen hajautettu malli, jossa ryhmänohjaajilla on merkittävä osuus ohjauksen toteuttamisessa, on yli 800 opiskelijan yksikössä sinänsä toimiva tapa ohjauksen toteuttamiseen. Ryhmänohjaajien resurssi ryhmäkohtaiseen ohjaustyöhön on oman kokemukseni mukaan kohtuullinen. Eräs ongelma ohjauksen toteutumisessa on, että ryhmänohjaajan tehtäviä ”joutuu” usein hoitamaan uusi opettaja, joka ei vielä ole riittävästi saanut perehtyä opintojen kokonaisuuteen ja sisältöihin sekä oppilaitoksen käytäntöihin. Ryhmänohjaaja saattaa myös kesken opintojen vaihtua vaikkapa määräaikaisen työsuhteen päättyessä. Toisinaan saattaa myös syntyä tilanne, että ryhmänohjaaja kokee ”ohjaajuuden” varsin vieraaksi itselleen, koska on töihin tullessaan orientoitunut lähinnä opetustyöhön. Ryhmänohjaajien valmentautuminen ohjaustyöhön, yhteisistä menettelytavoista sopiminen ja ryhmien opintojen ja opiskelijoiden hyvinvoinnin seuranta yhdessä opinto-ohjaajien kanssa olisi tärkeä kehittämisaikaa, joka vaatisi aikaa. Opinto-ohjaajalla tulisi olla aikaa ryhmänohjaajan kanssa käydä läpi ryhmässä esiin tulevia asioita ja opiskelijoiden tilanteita. Tällä yhteistyöllä voitaisiin mahdollisesti vaikuttaa opiskelijoiden hyvinvointiin ja mahdollisesti myös keskeyttämisiin ja eroihin.

Opinto-ohjaajan työn suuntaaminen ohjaukseen ja nivelvaiheisiin

Opinto-ohjaajien riittävä määrä ja ohjauksen päätoimisuus mahdollistaisi työn keskittämisen ohjauksen alueelle. Ohjaussuunnitelman mukainen sisällön toteutuminen vaatisi paremmat puitteet, sillä ohjaukseen kuuluu eri vaiheissa (ennen opintoja, opintojen aikana, opintojen jälkeen) tapahtuvaa henkilökohtaista ohjausta sekä ryhmäkohtaista ohjausta. Ohjauksen tarve nivelvaiheissa ja niveltiedon konkreettinen, suunnitelmallinen huomioiminen mahdollistuisi, mikäli aikaa ohjaukseen olisi enemmän. Ryhmäkohtaisen ohjauksen määrän uudelleenarviointi ja ajoituksen tarkistaminen olisi tarpeellista.

Kaiken kaikkiaan opinto-ohjaajan työssä tulisi voida keskittyä olennaisiin ohjaukseen keskeisesti liittyviin asioihin. Esimerkiksi kaikkien opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien hyväksyminen (allekirjoittaminen) ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista ajankäyttöä. Koska ryhmäohjaajat käyvät rutiiniluontoiset hops-keskustelut omien ryhmäläistensä kanssa ja allekirjoittavat Hopsin, riittäisi, että opinto-ohjaajat laativat henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat yksilöllisesti etenevien opiskelijoiden kanssa. Yksilöllisesti eteneviä opiskelijoita, jotka eivät kiinteästi kuulu mihinkään ryhmään, on runsaasti. Kun otetaan huomioon, että heidän opintojensa seuranta ja arviointiyhteenvetojen tekeminen kuuluvat opinto-ohjaajille, tässä on sarkaa riittämiin. Yksilöllisesti etenevien määrä on lisääntynyt kaiken aikaa ja henkilökohtaistamisen myötä yksilölliset ratkaisut korostuvat.

Opinto-ohjaajalle on oppilaitosyhteisössä eri toimijoiden yllättävän helppoa siirtää asioita, jotka ”eivät suoranaisesti kuulu kenellekään”. Monissa tilanteissa olisi opinto-ohjaajan hyvä oppia rajaamaan omaa työtään ja opeteltava sanomaan kylmästi myös ”ei”.

Aikaa markkinointiin, verkostotyöhön ja tutorien tukemiseen

Yhteistyö ja verkostotyö sisältyvät olennaisena osana opinto-ohjaajan työhön. Erityisesti yhteistyö opiskelijahuoltoon liittyvien verkostojen kanssa, kokoukset ja erilaiset työryhmät vievät paljon työaikaa ja ovat tärkeitä ohjauksen kokonaisuudessa. Markkinointi yhteistyössä markkinointityötä tekevien muiden toimijoiden kanssa on tärkeä osa opinto-ohjaajan työtä jatkossakin. Koulutuksesta kiinnostuneiden opinto-

ohjaajalle tulevat suorat yhteydenotot ovat lisääntyneet ja niihin tulisi pystyä reagoimaan viipymättä.

Tutortoiminnan organisointi ja ohjaaminen liittyy koko oppilaitoksen toimintaan kiinteästi, sillä tutortoiminnan kautta opiskelijat saavat vertaistukea ja tutoreiden välityksellä toteutetaan olennainen osa koulutuksen markkinoinnista. Tähän toimintaan tulisi olla käytettävissä opinto-ohjaajalla enemmän aikaa, sillä usein tutoreiden kanssa palaverit ja kohtaamiset jäävät muiden kiireiden varjoon.

Mahdollisuuksia ohjauksen koordinointiin ja kehittämiseen

Jotta opiskelija saisi opinpolun eri vaiheissa tarvitsemaansa laadukasta ja asianmukaista ohjausta, opinto-ohjaajien tulisi voida työhönsä liittyen käyttää työaikaa myös omaan ammatilliseen kehittämiseensä ja tietojen päivittämiseen.

Opinto-ohjaussuunnitelmassa opinto-ohjaajan vastuualueeseen mainitut ohjauksen koordinointi ja kehittäminen kuulostavat arjen kaaoksessa tällä hetkellä (lähes) tahattomalta vitsiltä. Kenties ohjauksen resurssien, työnjaon ja reunaehtojen tarkastelulla työyhteisössä sekä asianmukaisilla uudelleenjärjestelyillä, voitaisiin ohjausta koordinoita ja kehittää.

4 POHDINTA

Opiskelijoiden hyvinvointiin liittyvät asiat ovat nousseet puheenaiheiksi viimeisen vuoden aikana maassamme tapahtuneiden kouluväkivaltatragedioiden jälkimainingeissa. Nyt jos koskaan peräänkuulutetaan toimivia mielenterveyspalveluita, kuraattoripalveluita ja sen ohella ohjausta. Pohjimmiltaan hyvin toimivat, riittävästi resursoidut peruspalvelut ovat parhaimmillaan ennaltaehkäisevää työtä, joka edistää hyvinvointia ja ehkäisee syrjäytymistä.

Kuntayhtymän pedagogisessa strategiassa, opetussuunnitelmassa ja opinto-ohjaussuunnitelmissa ohjaus nähdään tärkeänä ja sen kehittämistä korostetaan. Toivoisin tämän näkyvän konkreettisesti myös opinto-ohjaukselle määritellyissä resursseissa sekä opinto-ohjaajan palkkauksessa.

Kehittämishanketta työstäessäni olen pohtinut paljon ohjauksen olemusta ja opinto-ohjaajan työkuva omassa työyhteisössäni. Kehittämishankkeeni on muotoutunut hiljalleen opinto-ohjaajakoulutuksen kestäessä ja monet antoisat keskustelut ohjauksesta työyhteisöni eri toimijoiden kanssa ovat vaikuttaneet omaan ammatilliseen kasvuuni ohjaajana.

Opinto-ohjaajan työ muodostaa mielenkiintoisen kokonaisuuden, joka liittyy kiinteästi koko oppilaitosyhteisön muuhun toimintaan. Monenlaiset näkemykset ja kokemukset ohjauksesta vaikuttavat oppilaitoksen sisällä ja yhteistyöverkostoissa niihin odotuksiin, joita opinto-ohjaajan työhön kohdistuu. Opinto-ohjaajan työnkuvan moninaisuus avautuu vasta työtä tehdessä ja usein ”ulkopuolisen” mielikuvat työn sisällöstä ja luonteesta ovat kaukana todellisuudesta.

Työskentely opinto-ohjaajana edellyttää mm. keskeneräisyydensietokykyä, sitkeyttä, laaja-alaista ammattitaitoa ja muuntautumiskykyä. Oma työnkuvani opinto-ohjaajana muistuttaa ehkä tällä hetkellä jonglöörin työtä sirkuksessa: Tasapainoilien yksipyöräisellä pyörällä, heitän monta palloa ilmaan, saan toivon mukaan mahdollisimman monta kiinni. Ja välillä ehkä mätkähdän mahalleni, mutta pyöräily jatkuu.

Opinto-ohjaus on yksittäisen työntekijän näkökulmasta arvioituna samalla ”ihastuttava ja vihastuttava” kokonaisuus, kuin suolaista ja makeaa samassa suupalassa. Kahta samanlaista työpäivää ei koskaan ole, milloinkaan ei tarvitse miettiä, mihin aikansa kuluttaisi eikä milloinkaan työpaikalta poistuessaan voi kokea tunnetta siitä, että työt tulivat valmiiksi. Arjen ilonaiheet, jotka saavat jaksamaan työssä ovat tilanteet, joissa yksittäisen opiskelijan tilanne kääntyy valoisammaksi tai ”pitkäaikaisopiskelija” saa tutkintonsa valmiiksi ja saa työpaikan.

Pentti Saaritsan runo ”Ammatti”, jonka ensimmäisen kerran luin joskus 1990 luvun alussa, on usein noussut ajatuksiini ohjauksen parissa työskennellessäni. Muuttuvassa maailmassa kaivataan ”uusia kuvioita” myös opinto-ohjaajan työssä ja ohjauksen saralla. Uudet kuviot tarvitsevat toteutuakseen realistiset puitteet.

”Kukaan ei kertonut, että tämä tanssi
voisi olla näin pitkä, lähdit vain mukaan ja leikit

kuin leikkiä, jonka voi halutessaan lopettaa,
lähteä kotiin syömään tai nukkumaan, kun tulee ilta
ja ilta tulee, mutta kädet, jotka pitävät
sinua piirissä mukanaan eivät päästä irti
ja sinä hienoisen yrittelyn jälkeen annat periksi,
jatkat leikkiä, hymyilet yhä, mutta toista hymyä,
et ihan vieläkään usko sitä todeksi
vaikka tanssi jatkuu yöhön ja varjot
kulkevat pitkinä ja lujina
kuin musta liha, ja iskee ensimmäinen kauhu
kun viimeinkin tajuat, että sitä se sittenkin oli
oma elämäsi, mutta voitat sen kauhun
ja päätät voida elää sen kanssa, ja se katoaa
kun tulee ensimmäinen riemu, sitten toinen
suurempi kauhu, ja suurempi riemu ja tanssin vuorot jatkuvat öihin ja päiviin yhä
syvemmälle, ja sinä naurat ja itket kaikkien naurut ja itkut, ja tanssit yhä paremmin ja
keksit siihen jo uusia kuvioita ja hymyilet,
hymyilet ja tiedät
mitä tiedät
Kukaan ei kertonut, alussa.” (Pentti Saaritsa)

LÄHTEET

Asetus ammatillisesta koulutuksesta (811/1998).

Helakorpi, S. & Helander, J. Ammatillisen opinto-ohjaajan asiantuntijuus. Artikkelit <http://ope.aokk.fi>

Kasurinen, H. (toim.). 2004. Ohjaus opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala.

Koululait perusteluineen. Lait, asetukset, lainsäädännön perustelut ja sivistysvaliokunnan mietintö. 1999. Helsinki . Opetushallitus.

Laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998).

Lerikkanen, J. 2002. Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 14. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.

Lerikkanen, J. 2005 (toim.). Opinto-ohjauksen tarkoitus. Opinto-ohjaajankoulutuksen 20-vuotisjuhla-julkaisu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 51.

Lerikkanen, J. 2007 (Luento 27.8.2007 Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajankoulutus)

Numminen, U., Heino, J., Joronen-Vallin, K., Karlsson, R., Lerikkanen, J., Virtanen, R., Pirttiniemi, J., 2005. Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme? Opas ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelman laatimiseen. Opetushallitus.

Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz., A., Nyholm, N., Siniharju, M., ja Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Arviointi 8/2002. Opetushallitus. Yliopistopaino, Helsinki.

Onnismaa, J. 2003. Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 91. Joensuun yliopistopaino. Joensuu.

Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Tammerpaino, Tampere.

Vehviläinen, S. 2001. Ohjaus vuorovaikutuksena. Yliopistopaino, Helsinki.

Savon ammatti- ja aikuisopiston opinto-ohjaussuunnitelma, yhteinen osa 2007.

Savon koulutuskuntayhtymän toimintasääntö 14.12.2007.

Savon koulutuskuntayhtymän pedagoginen strategia vuoteen 2010. 31.10.2005.

<http://www.sopo.fi/mikasopo/ohjeet.php>